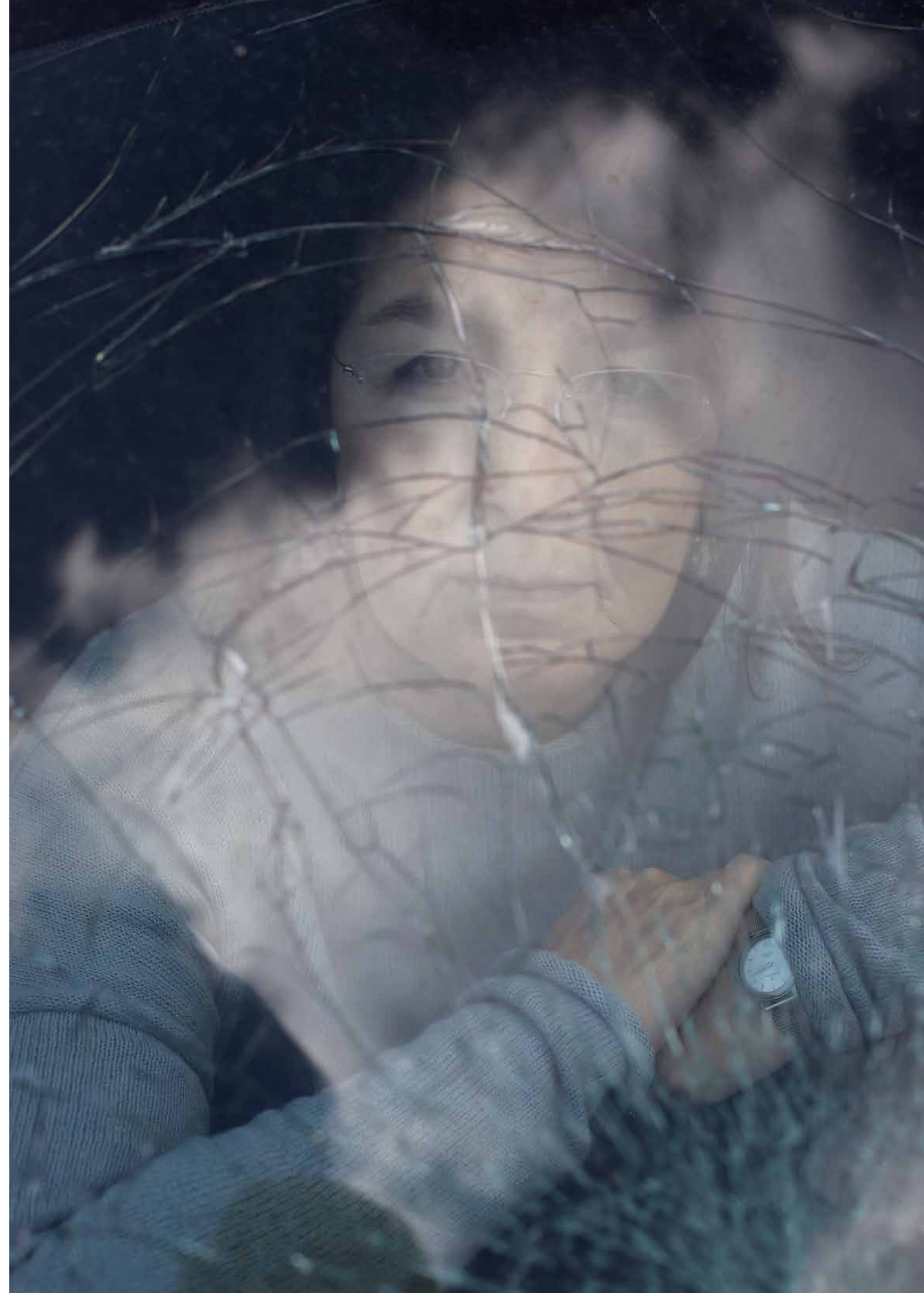


Röportaj: İbrahim Cansızoğlu
Fotoğraflar: Berk Kır

Al birini vur ötekine Páρε τόν ένα, χτύπα τον άλλο

İbrahim Cansızoğlu'nun uzun yıllardır çalışmalarını takip ettiği sanatçıların eski işlerine yeniden bakma ve gelecek projeleri hakkında fikir sahibi olma isteğinden doğan *Etüt* röportaj serisinin ilk konuğu Selim Birsel'in ardından Art Unlimited'in 79. sayısında Hale Tenger'i ağırlıyoruz





Hale Tenger Beyrut, Guest Relations sergisi, Art Jameel izniyle. Fotoğraf: Daniella Baptista

Hale Tenger, Beyrut, 2005-2007, Tek kanallı sesli video
Müzik: Serdar Ateşer, Ses: Youtube/msoubra, 3'47"

Kendi bakış açımdan sanatın ne olduğu ve ne olmadığı hakkında düşünürken zihnimde dolanan, yaşamımın bir noktasında yolumun keşiştiği isimleri bir araya getirdiğim bir seri *Etüt*. Her seçki gibi o da kişisel bir boyut taşıyor ve taşımaya devam edecek. Kişisel bir seçkinin tüm eksikliklerini ve aynı zamanda tüm zenginliklerini içerecek. *Etüt* ile Türkiye'de güncel sanat alanında iz bırakmış, benim gibi sanat izleyicilerinin kişisel tarihlerinin birer parçası haline gelmiş ve kendilerinden sonra gelen genç sanatçıları etkilemiş isimlerin çalışmalarına odaklanan bir birikim elde etmeyi umuyorum.

Hale Tenger'in 90'lı yıllara ait işleriyle galeride çalıştığım sırada görsel dosyalarını karıştırırken karşılaşmıştım. Bu işlerden bazıları, hafızamda kendilerine bir yer edindi ve Türkiye'nin sürekli alt üst olup yuvarlanan, sağa sola çarpa çarpa ilerleyen hatta çoğu zaman geriye doğru gidip unutulmak istenen geçmiş anımsatan politik gündemi üzerine düşünürken saklandıkları yerden çıkıp pek çok defa zihnimde yeniden beliriverdiler. Hale Tenger ile bir araba kazasına benzeyen 2023 yılına bakarak bu işlerden bazıları üzerine konuştuk.

Hale Tenger, Havanın Lüzumu, 1992, Atatürk Kütüphanesi Sergi Salonu'nda mekâna özgü yerleştirme, İstanbul; Mobilya, halı, perde, kitap, kurutma kâğıdı, spekulum, üç maymun heykeli, litograf, televizyon ve sandık



2023 yılında Türkiye'de yaşadığımız genel seçim sürecinin bende bıraktığı hissiyat nedir sorusu aklımda dolarken karşınıza sizin işlerinizden biri çıktı: *Al Birini Vur Ötekine*. Bu ifade sanırım yalnızca Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu değil dünya siyasetinin de vardığı durak noktasını özetliyor. *Al Birini Vur Ötekine*'nin üretim sürecinden bahsetmek ister misiniz?

Al Birini Vur Ötekine (2017) adlı isim deyimimin kendisinin de ifade ettiği gibi her iki seçeneğin de birbirinden berbat ve işe yaramaz olduğu bir duruma göndermede bulunuyor. Acil çıkış işaretlerinden hangisini seçerseniz seçin, yönlendiğiniz her iki tarafta da sizi bekleyen olan sonucun birbirinden beter olacağına dem vuruyor. Birçok farklı konuda karşılaştığımız bir durum olmasına karşın bu iş benim için ağırlıklı olarak seçmen kitlelerine sunulan siyasi seçeneklerin kifaetsizliğini ifade ediyor. Birçok ülkedeki seçim süreçlerinde yaygın olarak ortaya çıkan bir durum.

Atina'da gerçekleştirilmesi planlanan bir proje üzerine çalışırken "Al birini vur ötekine" deyimimin aynısının Yunancada da olduğunu tesadüfen Serdar Ateşer'den öğrenmişim [*Πάρε τον ένα, χτύπα τον άλλο*]. O proje gerçekleşmedi ama sonralarında böyle bir işe dönüştü. Yunanca versiyonunu da üretmeyi planlıyorum.

Geçtiğimiz aylarda *Sanat Dünyamız*, Cumhuriyetin 100. yılına 100 eserle bakmak niyetiyle bir liste hazırladı ve muhtemel çakışmaları önlemek için üçer eser önermemiz istendi. Bu vesileyle, en azından kendi bakış açımdan, Cumhuriyet tarihiyle ilişki kuran ve ona yanıt veren sanat eserleri hangileridir sorusu üzerine düşünme fırsatım oldu ve bulduğum yanıtlardan biri de sizin *Oratör* isimli yerleştirmenizdi. 1992 tarihli bu yerleştirmedeki figürün erkek olduğunu önüne mikrofon niyetine konmuş tıraş makinelerinden anlıyoruz. Bu eser sayesinde çeneleri ziyadesiyle düşük bir takım siyaset esnafının hayatlarımızda kapladıkları alanın ölçüsüzlüğünü rahatlıkla tespit edebildiğimizi zannediyorum. *Oratör* nasıl ortaya çıktı ve şimdi nerede?

İşlerimi üretirken anlatmak, ifade etmek istediğim şey henüz kafamda şekillenme sürecindeyken bir şekilde kendi yolunu, yani *medium* anlamında, malzemesini, tekniğini bulduğunu söyleyebilirim. Aslında çok zevk aldığım bir süreç, akıcı ama kolay da değil. Fikir ile birlikte iç içe bir şekilde yöntem, malzeme, teknik de ortaya çıkıyor. İlk aşaması sadece aklımda, hayalimde devam ediyor. Fikir olgunlaştıktan, neyi nasıl yapacağıma emin olup, karar verdikten sonra üretim üzerine araştırma, arkasından da üretim süreci geliyor.

Buluntu objeleri işlerimin içine dahil ederek heykel ve duvar yerleştirmeleri üretiyordum. Kullandığım objelerin günlük hayatın pratiği içinde birer eşya olarak taşıdıkları anlamı dile dayalı kültürel yapılandırılmalar aracılığı ile dönüştürüyordum. Oratör bu tür çalışmalarımın tipik bir örneği.



Hale Tenger, Oratör, 1992, Alüminyum levha, kapı kilidi, tıraş makinesi, mikrofon ayağı, 165x80x100 cm. Fotoğraf: Ali Erdemci

Oratör 1992 yılında gerçekleşen ikinci kişisel sergimde yer alan işlerimden biriydi, o zamanlar Galeri Nev İstanbul Maçka'daki mekândaydı. Buluntu objeleri işlerimin içine dahil ederek heykel ve duvar yerleştirmeleri üretiyordum. Kullandığım objelerin günlük hayatın pratiği içinde birer eşya olarak taşıdıkları anlamı dile dayalı kültürel yapılandırılmalar aracılığı ile dönüştürüyordum. *Oratör* bu tür çalışmalarımın tipik bir örneği. Bu karanlık figürün vücudu kartonumsu görüntü veren metal levhaların eğreti bir his yaratacak şekilde birbirine vidalarla eklenmesinden, kafası ise eski bir demir kilitten oluşuyor. Heykelin önünde ise üzerine bir dizi elektrikli tıraş makinası yerleştirilmiş bir mikrofon standı var. Çalışır durumda olan bu tıraş makinalarından sürekli bir vızıltı duyuluyor. Erkek politikacıların dünya siyaseti üzerindeki bitmeyen hakimiyetlerine, azınlıkta olmakla birlikte aralarında kadın da bulunan sayısız siyasi figürün sürekli ahkâm kesmesine, boş ve yalan vaatlerde bulunarak felaketlere sebep olmalarına ve nihayetinde kafa şişirmelerine dair bir heykel.

Oratör İsviçre'de özel bir koleksiyonda bulunuyor.

1990'lı yıllardan beri çeşitli grup sergilerinde işleriniz yer alıyor ve solo sergiler açmayı sürdürüyorsunuz. Geçtiğimiz yıllar içinde sizin için en dönüştürücü, daha sonra hazırladığınız çalışmaların en çok etkileyen sergi deneyimi hangisi oldu?

1992 yılında *Böyle Tanıdıklarım Var II* ile eşzamanlı olarak ürettiğim *Havannın Lüzumu* yerleştirilmesi sanatsal üretimimde bir dönüm noktası oluşturdu. *Böyle Tanıdıklarım Var II* Vasif Kortun daveti ile katıldığım 3. *İstanbul Bienali* için ürettiğim bir duvar yerleştirmesiydi. *Havannın Lüzumu* ise Zerrin İren Boynudelik'in o zamanlar kültürel faaliyetlerinin idaresini üstlendiği Atatürk Kitaplığı'ndaki sergi salonunda bir solo sergi daveti ile ortaya çıkmıştı. Her iki yerleştirme de Türkiye'nin politik ve kültürel açmazlarına odaklıydı ancak konuyu ele alışları ile birbirlerinden çok farklıydılar. *Böyle Tanıdıklarım Var II* sözünü doğrudan ileten bir görsel dile sahipken, *Havannın Lüzumu*'nun kurgusu itibarı ile çok daha geniş kapsamlı ve katmanlı bir anlatım dili vardı. *Havannın Lüzumu* ile Atatürk Kitaplığı'ndaki klasik anlamda sergi salonu işlevi gören mekânı kurmaca bir müzeye dönüştürmüştüm. Birbirinden farklı birçok nesne, kitap, baskı, mobilya gibi eşyaları bir araya getirerek bir mekânsal ve deneyime dayalı bir kurgu oluşturmuş ve bu anlatım dilinin beni çok heyecanlandırıldığını fark etmiştim. Sonrasında gerçekleştirdiğim birçok büyük boyutlu ve kendine özgü farklı atmosferik etkiler barındıran yerleştirmelerimin ilkiydi *Havannın Lüzumu*.

6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin ardından bir grup sanatçı, sanat inisiyatifi ve sanat profesyoneli olarak Sanatla Dayanışma isimli bir platform oluşturduk ve bu platform aracılığıyla sanatçılar, deprem bölgesindeki ihtiyaçları karşılamaya yönelik maddi katkıya dönüşmek üzere eserlerini bağışladılar. Siz de bu projeye *Beirut for Beirut* isimli bir fotoğraf baskınızla katıldınız. Bildiğim kadarıyla *Beirut*'un yolu Orta Doğu'daki pek çok trajediyle farklı biçimlerde kesişti. *Beirut*'un hikâyesini anlatmak ister misiniz?

Beirut for Beirut isimli fotoğraf baskısını ilk önce 4 Ağustos 2020'de Beirut Limanı'nda gerçekleşen patlama sırasında zarar gören Sursock Müzesi'ne yardım amacıyla *Beirut* videosundan bir *still* kullanarak 150 edisyon olarak üretmiştim. Baskının 51 edisyonu doğrudan müzeye yapılan ödemeler sonrası bağış sahiplerine teslim edilmişti. Bu sayede benim için hatırı sayılır denilebilecek bir meblağ ile Sursock Müzesi'nin restorasyon sürecine katkıda bulunulmasına aracı olabilmiştim. 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin ardından bölgeye yardım amacıyla oluşturulan Sanatla Dayanışma platformu aracılığı ile *Beirut for Beirut* belirlenen kurumlara doğrudan yapılacak bağışlara karşılık platformda satışa sunuldu.

Beirut videosunda kullandığım görüntüleri Refik Hariri suikastı sonrasında 2005'te çekmiştim. Suikastta kullanılan bombanın açtığı dev çukur hâlâ St. George Hotel'in yanında duruyordu ve devam etmekte olan soruşturma yüzünden BM askeri koruması altında olan alana giriş ve bölgede fotoğraf, film çekilmesi yasaktı. Bu yüzden filmdeki görüntüleri St. George Hotel'in hemen karşısında kalmakta olduğum otelin penceresinden gizlice çekmiştim. Binanın videoda görünmeyen sol cephesi bombanın etkisiyle kısmen yıkılmıştı ancak ön cephesi videoda yer aldığı şekliyle, otelin planlanan restorasyon çalışmaları için cam ve çerçeveleri sökülmüş haldeydi. Videonun müziğini Serdar Ateşer yaptı. Videonun sonunda yer alan topçu ateşi sesleri ise İsrail'in Lübnan'a 2006 yılındaki müdahalesi sırasında yapılmış olan ve YouTube'dan indirilerek kullandığım orijinal kayıtlardır (msoubra). Videoyu 2007'de tamamladım.





Çalışmalarınızı uzun zamandır takip eden bir izleyici olarak rahatlıkla şunu söyleyebilirim: Çok önceki bir tarihte yaptığımız herhangi bir iş zaman içinde bambaşka bir anlam ya da boyut kazanabiliyor. Politik meseleleri konu edinen sanat yapıtları için oldukça zor ve nadir gerçekleşen bir durum bu. *World Cracker* isimli çalışmanızı da sözünü ettiğim işleriniz arasında düşünebiliriz sanırım. Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılında baş gösteren anlaşmazlıkların geçtiğimiz yıl içinde böylesi bir noktaya varışı pek de beklendik bir gelişme sayılmazdı ve dünya siyasetindeki etkileri dönüştürücü oldu. Bir sanat izleyicisi gözüyle baktığımızda 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çöküşünden hemen bir yıl sonra ürettiğiniz *World Cracker* da yepyeni anlamlar kazandı. Bu noktada benzer bir konuyu iki farklı açıdan sormak istiyorum. İlki metodoloji ya da felsefi yaklaşımla ilgili: Sezgiyi bir yöntem olarak benimseyip işlerinizi şekillendirirken pratiğinizin bir parçası haline getiriyor musunuz? İkincisi ise kişisel: Sezgilerinizin güçlü olduğuna inanıyor musunuz?

Evet gerçekten de böyle bir durum var, *World Cracker*'ı Sovyetlerin dağılmasından sonra üretmişim. İstanbul sokakları Rusya'dan gelenlerin yanlarında getirip sattıkları nesnelere dolup taşıyordu ve bu işimde kullandığım ejderha şeklindeki fındık kıracağı da bunlardan biriydi. İlk soruya cevaben, en başından beri sezgi ve bilgi hep el ele gitti diyebilirim. İşlerimi üretirken anlatmak, ifade etmek istediğim şey henüz kafamda şekillenme sürecindeyken bir şekilde kendi yolunu, yani *medium* anlamında, malzemesini, tekniğini bulduğunu söyleyebilirim. Aslında çok zevk aldığım bir süreç, akıcı ama kolay da değil. Fikir ile birlikte iç içe bir şekilde yöntem, malzeme, teknik de ortaya çıkıyor. İlk aşaması sadece aklımda, hayalimde devam ediyor. Fikir olgunlaştıktan, neyi nasıl yapacağıma emin olup, karar verdikten sonra üretim üzerine araştırma, arkasından da üretim süreci geliyor.

Son soru zor bir soru. Sezgi oldukça gizemli, kolay anlaşılmaz ve tarif etmesi oldukça zor bir konu. Şöyle ifade edebilirim belki, küçüklüğümden beri bir şekilde sezgi denen şeyin mistik gücünün farkındayım, ya da etkisini hep hissettim diyebilirim. Sezgi insana muhteşem bir hediye ama aynı zamanda da büyük bir yük. 🙏



Hale Tenger, *Al Birini, Vur Ötekine*, 2017, LED ışıklı alüminyum kutu, 35x124x9 cm

